

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/1 (3) 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Turaev Sherzod Gulboy ugli

SURKHAN OASIS IN B.H. KARMISHEVA'S RESEARCH ETHNIC DESCRIPTION

OF "YUZ" TRIBES8-13

Jabbarova Latofat Tulkinjonovna

ZAMONAVIY MUZEY ARHITEKTURASI VA LANDSHAFT DIZAYNI INTEGRATSIYASI ("G'ALABA BOG'I" YODGORLIK MAJMUASI ASOSIDA) 14-19

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Hurmurodov Zaфаржон Нурмуродович

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТ ОРГАНЛАРИНИ РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИНИ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ 20-26

Жаббарова Чарос Аминовна

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО

СТАНДАРТЛАРИГА ЎТИШ ЗАРУРИЯТИ 27-32

Nabiev Olimjon Abdisalomovich

FORMS OF PRECARIOUS EMPLOYMENT AND APPROACHES TO ITS ASSESSMENT 33-43

Тошпулатов Даврон Ақромович

ИСЛОМ БАНК-МОЛИЯ ХИЗМАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 44-54

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Муминов Алишер Гаффарович

АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТГА ЎТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 55-59

Холмирзаев Нодиржон Низомжонович

ШАҲАРЛАР АҲОЛИСИДАГИ ИНДИВИДУАЛЛАШУВ МУАММОСИ: ТАҲЛИЛ ВА

ТАКЛИФЛАР 60-65

Абдураимова Муқаддас Эргашовна

"АВЕСТО"ДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ МАСАЛАСИ 66-71

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Axmedov Oybek Saparbaevich, Djumambetova Gulziba Kongratbaevna

COMPARATIVE-TYPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ECONOMIC TERMS IN ENGLISH AND

UZBEK LANGUAGES 72-75

Avaznazarov Odiljon Rahmatulloyevich

ALISHER NAVOIY – ULUG' YO'LBOSHCHI 76-82

Бурибекова Шаура Шавкатовна

ЗНАЧЕНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЭТИКИ В ПРОЦЕССЕ ЖУРНАЛИСТСКОГО РАССЛЕДОВАНИЯ	83-89
---	-------

Абдуллаев Акмал Амирович

ЭТНИК ВА МИЛЛИЙ УРФ-ОДАТЛАР ҲАМДА ҚАДРИЯТЛАР АСОСИДА ШАКЛЛАНГАН ЖОЙ НОМЛАРИ	90-98
--	-------

Masharipova Valentina Sergeyevna

THE USE OF PARALINGUISTICS IN JIM BUTCHER'S WORK	99-104
--	--------

Камолова Санобар Жабборовна

ЎЗБЕК ВА ФРАНЦУЗ БАДИИЙ АСАРЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАР	105-109
--	---------

Ярматова Мехринисо Азаматовна

ЯЗЫК - НОСИТЕЛЬ КУЛЬТУРЫ	110-117
--------------------------------	---------

Rahmonova Sardora Muminjonovna

BIZNES SOHASIDAGI BIRLIK LARNING SEMANTIK ANALIZI	118-123
---	---------

Samadova Marg'uba Kuchkarovna, Ziyayeva Muhayyo Usmanjonovna

COMPULSORY METHODS IN TEACHING ESP	124-128
--	---------

Mansur Yunusov Abdullayevich

NATIONAL EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF INFORMATION CONSUMPTION IN PUBLIC SERVICES: PROBLEMS AND SOLUTIONS	129-134
---	---------

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР МЕҲНАТ ҲУҚУҚЛАРИ ХАЛҚАРО ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯСИ	135-139
---	---------

Yakubova Iroda Bahramovna

XORIJIY RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR VA O'ZBEKISTON QONUNCHILIGIDA MUALLIFLIK HUQUQLARINI JAMOAVIY BOSHQARISHNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARINING QIYOSIY TAHLILI	140-146
---	---------

Карамов Мамашариф Жамилович

ЖАМИЯТ ҲАЁТДА МАҲАЛЛА ИНСТИТУТИНИНГ ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ ЎРНАТШИДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ	147-151
--	---------

Қурбонов Дониёр Давлат ўғли

ВОЯГА ЕТМАГАН ШАХСЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.	152-157
---	---------

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Umidaixon Abdullayeva G'ulomiddinovna

O'QUVCHI VA TALABALARNING TABIATGA MA'SULIYATLI MUNOSABATDA BO'LISHLARIDA EKOLOGIK TA'LIM VA EKOLOGIK TARBIYA BERISHNING AHAMIYATI	158-163
---	---------

Нурматова Насиба Хошимжановна

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К
ПАТРИОТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ МОЛОДЕЖИ164-173

Дилафруз Явкочдиева

ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ АСОСИДА ТЕХНИКА ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТИ ТАЛАБАЛАРИНИ
КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШ174-183

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари. № S/1 (3)-2023**
ISSN: 2181-1342 (Online)
<https://scienceproblems.uz>

09.00.00 – Фалсафа фанлари

Холмирзаев Нодиржон Низомжонович

Тошкент давлат техника университети Қўқон филиали
“Ижтимоий ва аниқ фанлар” кафедраси мудири,
Фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Тел.(99)369-23-86 E-mail: nodirjon86.86@mail.ru

ШАҲАРЛАР АҲОЛИСИДАГИ ИНДИВИДУАЛЛАШУВ МУАММОСИ: ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФЛАР

Аннотация. Мақолада шаҳар аҳолиси, хусусан ёшларда юз бераётган индивидуаллашув муаммоси, уни юзага келтираётган омиллар, оқибатлари, ҳамда бартараф этиш бўйича таклиф ва тавсиялар ўз аксини топган.

Таянч сўзлар: Миллий қадриятлар, индивидуаллашув, эркинлик, мустақиллик, маънавий ҳаёт, замонавий маданият.

Холмирзаев Нодиржон Низомжонович

Заведующий кафедрой «Общественных и точных наук»
Коканского филиала Ташкентского государственного
технического Университета, доктор философских наук (PhD)

ПРОБЛЕМА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИИ ГОРОДСКОГО НАСЕЛЕНИЯ: АНАЛИЗ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ

Аннотация: В статье отражена проблема индивидуализации горожан, особенно молодежи, факторы, вызывающие ее, ее последствия, а также предложения и рекомендации по ее устранению.

Ключевые слова: Национальные ценности, индивидуализация, свобода, независимость, духовная жизнь, современная культура

Kholmiraev Nodirzhon Nizomzhonovich

Head of the Department of "Public and Exact Sciences",
Tashkent State Technical University, Kokan Branch,
Doctor of Philosophy (PhD)

THE PROBLEM OF INDIVIDUALIZATION OF THE URBAN POPULATION: ANALYSIS AND PROPOSALS

Abstract. The article reflects the problem of individualization of citizens, especially young people, the factors that cause it, its consequences, as well as proposals and recommendations for its elimination.

Keywords: National values, individualization, freedom, independence, spiritual life, modern culture

<https://doi.org/10.47390/B1342V3SI1Y2023N08>

Кириш. Давлатлар пайдо бўлиб улар ривожланиш босқичига чиққан бир маҳалда аҳоли ўртасида турли муносабатлар тизимлари пайдо бўлди. Бу ҳар доим кескин муҳитни келтириб чиқарди, унда энг заифлар бостирилди ва кучлилар ўзини ўзи сақлаб қолиш учун қизғин курашга чақирилди. XVIII аср инсонни сиёсий, аграр, синфий ва диний характердаги занжирлар билан зўрлик билан боғлаб қўйди, инсон эркинлиги маъносини йўқотди. Шахсга ғайритабiiй шарт-шароитларни юклайдиган чекловлар ва узоқ вақтдан бери адолатсизликка айланган тенгсизлик шакллари юзага келди. Бундай вазиятда эркинлик ва тенгликка даъват, ижтимоий-маънавий муносабатлар соҳасидаги шахс фаолиятининг тўлиқ эркинлигига ишонч ифодаси шаклланди.

Бизнинг жамиятда ҳам бу каби омиллар пайдо бўлди. Аммо Биринчи Президентимиз таъкидлаганларидек "...бир масалага алоҳида эътибор беришимиз лозим. Яъни, коммунистик мафкура ва унинг ахлоқ нормаларидан воз кечилгандан сўнг жамиятда пайдо бўлган ғоявий бўшлиқдан фойдаланиб, четдан биз учун мутлақо ёт бўлган, маънавий ва ахлоқий тубанлик иллатларини ўз ичига олган "оммавий маданият"нинг ёпирилиб кириб келиши мумкинлигини унутмаслик керак.[3;117-118] Маълумки, "оммавий маданият" остида ахлоқий бузуқлик ва зўравонлик, индивидуализм, эгоцентризм ғоялари тарқалади. Муаммонинг энг хатарли томони шундаки, бу маданият сўзи остида юзага келиб, биринчи қадамдаёқ киши унинг салбий оқибатларини англамай қолиши мумкин. Бундай ҳолат эса халқимиз менталитетига зид бўлган индивидуализм каби салбий иллатларни шаклланишига сабаб бўлмоқда.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Ушбу соҳага бағишланган қатор илмий ишлар олиб борилган ва олиб борилмоқда. Мамлакатимизда индивидуализм ва миллий қадриятларни асраш муаммоларига бағишланган илмий ишларга олимларимиздан А. Қўзиев, А.Мирзааҳмедовларнинг номзодлик диссертацияларини мисол келтириш мумкин. Шунингдек А. Мунавваров, М. Расулова, Э. Юсупов ва бошқалар шаҳарлашиш жараёнинг маънавий ва ахлоқий жиҳатдан салбий оқибатларини, маънавий ва миллий қадриятларга таъсирини ўрганишган. Шунингдек ғарб файласуфларининг қарашларида кам индивидуализм масалалари ёрқин ифодасини топган. В.Г. Федотова "Яхши жамият" номли монографиясида сўнги вақтда жамиятда юз берган ижтимоий ўзгаришларга ҳамда кишилар ҳаётини, ҳақиқатан ҳам, яхшилаши мумкин омилларга эътибор қаратилган.

Мақолани ёритишда анализ, синтез, таққослаш каби методлардан фойдаланилди.

Муҳокама. Ғарб тадқиқотчилари ва кўпчиликнинг фикрларига кўра одамлар умумэътироф этган қоидаларга бўйсуниб улар учун фойда келтирмаслигини бундай фаолият уларни ҳаракатдан тўхтатишини англаб етдилар. Улар ўз-ўзини ҳимоя қилиш туйғусидан келиб чиқиб, ўзларини умумбашарий қонун қоидалардан чекладилар ҳамда эркин фаолият ёки индивидуалликга чорладилар. Аслини олганда индивидуализм муаммоси таиҳан ҳам мавжуд бўлиб, айнан шу даврга келиб ривожлана бошлади.

Индивидуализмнинг моҳиятини асослашга қаратилган қарашлар шахсни жамоага қарши қўйиш, шахсий манфаатларни жамият манфаатларидан устун қўриш билан боғлиқ ҳолда қадимги замонлардан бошлаб шаклланган. Айрим файласуфлар антик даврлардаёқ шахсий ва жамият манфаатлари ўртасида кескин зиддият вужудга

келиши мумкинлигига эътибор қаратган. Бу зиддият турли фалсафий оқим ва мактаблар вакиллари томонидан ўзига хос тарзда талқин этилган. Масалан, Афлотун ва унинг мактабига мансуб файласуфлар шахс манфаатлари жамият манфаатларига тўлиқ бўйсундирилиши зарурлигини асослашга интиланган. Киниклар эса, аксинча, ижтимоий қаёт кадриятларини бутунлай инкор этиб, шахс эркинлиги ва манфаатлари устуворлигини ёқлаб келган. [6;110]

Индивидуализм, умуман олганда, инсон эркинлиги унинг маънавий ҳаётида фаровонлик туйғуси билан акс эттиришга уринишлар бугунги ғарб инсонининг асосий ғоясига айланиб бормоқда. Ҳозирги вақтда катта шаҳар ҳудудининг кенгайиши ва шахсий эркинликка бўлган эҳтиёжнинг ортиши ўртасидаги ўзаро таъсирнинг жаҳон-тарихий жараёни натижаси сифатида қабул қилсак шаҳарларни шахсий ва ижтимоий эркинликнинг ёки индивидуализмнинг маркази деб ҳисоблаш мумкин деган хулосага келсак бўлади.

Катта шаҳарнинг бевосита визуал белгиларида, нафақат ҳудуднинг кенглиги шунингдек унинг аҳолисининг кўплиги, бунга катта шаҳарлар доимо космополитизмнинг диққат марказида бўлганлиги ҳам катта ёрдам бериши. Натижада дунёнинг ва мамлакатимизнинг шаҳарларида айрим ижтимоий муаммолар юзага келди. Бугун республикаимиз аҳолисининг 98 фоизи оилаларда истиқомат қилади ва оилалар сони 7 миллион 560 мингдан ортиқни ташкил этмоқда. Дунё бўйича олиб борилган тадқиқотлар натижасига кўра, Ўзбекистон оила ажралишлари сони камлиги бўйича етакчи давлатлардан биридир. Ваҳоланки, шундай давлатлар борки, уларда ҳар икки оиладан бири ажралиш билан барбод бўлмоқда. Албатта, бунинг сабаблари бисёр. Глобаллашув даврида оламшумул ютуқлар билан бирга инсониятнинг бой бераётган фазилати — оилапарварлик ўрнини индивидуаллашув, ҳою ҳавасларга берилиш, ота-оналик, фарзандлик бурч ва масъулиятларидан қочиш каби иллатлар эгаллаб олаётгани, моддият ортидан қувиш қатор ижтимоий муаммоларни келтириб чиқармоқда. Уларни бартараф этиш, мустаҳкам, соғлом оилалар сонини кўпайтириш қатор давлатлар учун энг долзарб юмушга айлангани боиси ҳам шунда. [5;3]

Таъкидлаш жоизки, катта шаҳардаги иқтисодий, шахсий ва маънавий муносабатлар инсон дунёқарашининг ўсиши, унинг маънавий ҳудудининг ўсишига мисол бўла олади. Аммо юқоридаги фикрлардан маълумки буларнинг барчаси маълум чегаралардан ташқарига чиқиб кетган. Инсоннинг ривожланишида эришган ҳар бир кенгайиш кейинги, бир хил эмас, балки сезиларли даражада кенгайиш учун асос бўлиб хизмат қилади. Натижада айрим муносабатлар тизимига дарз кетган. Айрим шаҳарларнинг аҳамияти ундаги шахсларнинг яшаши билан боғлиқ эди ва улар билан бирга йўқолади. Бошқа томондан, катта шаҳарда, ҳатто энг муҳим индивидуал шахслар ҳам тўлиқ мустақиллиги билан тавсифланади. Масалан машҳур кишиларнинг яшаши шаҳарга нисбатан қизиқишни кучайтиради. Катта шаҳарнинг энг муҳим кадрияти унинг ҳудудий чегараларидан ташқари функционал аҳамияти билан боғлиқ бўлиб, унинг таъсири қайтарилади ҳамда катта шаҳар ҳаётини муҳим ва масъулиятли қилади. Бундай шаҳарларда аниқ чегаралар ва унга хос кадрият ва анъаналар шаклланади. Айрим шаҳарлар вақт ва маконда ўзини намоён қилади, шунинг учун улар ўзининг бевосита чегараларидан ташқаридаги таъсирининг катталигини кўрамыз. Бу каби шаҳарларга Тошкент, Самарқанд, Бухоро, Хива, Қўқонни мисол келтириш мумкин.

Шаҳарлар, энг аввало, меҳнат тақсимотининг энг катта ривожланиш марказларидир. Ўз ҳажмининг ўсишига мос равишда, шаҳар меҳнат тақсимоти учун тобора кўпроқ шарт-шароитларни яратмоқда. У ўзининг катталиги туфайли улкан одамларни сиғдира оладиган доира яратади. Энг хилма-хил меҳнат массаси, бир вақтнинг ўзида одамларнинг тўпланиши ва уларнинг харидор учун кураши шахсни меҳнатга ихтисослашишга мажбур қилади, бунда бошқаси томонидан мажбуран чиқариб юборилиши қийинроқ бўлиши мумкин. Бу ерда ҳал қилувчи нарса шундаки, шаҳар ҳаёти табиат билан яшаш учун курашни инсон учун курашга айлантирганлиги, курашаётган устунлик табиатдан эмас, балки инсондан келаётганлигидир. Чунки бу ерда гап юқорида айтиб ўтилган ихтисосликда эмас, балки чуқурроқ нарсада. Сотувчи ҳар доим мижозларда янги ва махсус эҳтиёжларни яратишга интилиши керак. Ҳали тугаб бўлмайдиган даромад манбасини, осонлик билан алмаштириб бўлмайдиган меҳнатни топиш учун ишни ихтисослаштириш зарурати аҳоли эҳтиёжларининг фарқланишига, такомиллашишига, кўпроқ бойлигига таъсир қилади, бу эса, ўз навбатида, унинг муҳитида пайдо бўлишига олиб келиши керак.

Бу жараён маънавий, тор маънода маънавий фазилатларнинг индивидуаллашувига олиб келади ва бу йўналишда ўз ҳажми ва ҳаёт тарзига кўра шаҳар ҳам таъсир кўрсатади. Бу ерда бир қатор омилларни айтиб ўтиш мумкин. Биринчидан, катта шаҳарлардаги ҳаётнинг улкан кўламини ҳисобга олмасдан маънавий қадриятларни менсимасликка уриниш бўлса иккинчидан инсонлар ўртасидаги муносабатларда манфаатлар тизмининг юқори ўринга қўйилишидир. Бу бизнинг оғриқли томонларимиз ҳисобланиб уни бартараф этмасдан ижтимоий-иқтисодий тараққиётга эришиб бўлмайди. Зеро президентимиз таъкидлаб айтганларидек - “Биз барчамиз – фуқаролар ҳам, жамият ҳам, давлат ҳам Ватанимиз равнақи учун, мамлакатимизда тинчлик барқарорликни мустаҳкамлаш учун, тарихий, маънавий ва маданий меросимизни сақлаш, бойитиш ва келгуси авлодларга безавол етказиш учун бирдек масъулмиз” [1; 37].

Аммо ҳозирги кунда одамлар ўзларидан бошқалардан фарқ таассуротларини уйғотиб, қандайдир тарзда ижтимоий доиранинг эътиборини ўз томонига тортишга уринмоқдалар. Охир-оқибат, бу атайлаб эксцентрикликларга, катта шаҳарга хос бўлган исрофгарчиликларга, ўз-ўзини изоляцияга, инжиқликларга, даъвогарликка олиб келмоқда. Буларнинг маъноси энди у ёки бу хатти-ҳаракатларнинг мазмунида эмас, балки фақат унинг шаклида ёки кўринишидадир. Бироқ, кўпчилик учун бу бошқаларнинг эътибори туфайли ўзингизни қадрлашни бошлаш ва маълум бир жойни эгаллаб турганингизни англашнинг ягона йўли холос. Шаҳар аҳолисининг бундай хатти-ҳаракати индивидуллашиш жараёни ҳисобланиб улар турли маросимлар кўринишида ҳам акс этмоқда.

Шу маънода, битта сезилмайдиган, аммо унинг натижаларининг йиғиндисиди сезиларли даражада намоён бўладиган омил мавжуд. Бу кичик шаҳарлар билан солиштирганда одамларнинг бир-бири билан учрашувларнинг қисқалиги ва камлиги. Бу ҳолат ўзини янада кескинроқ кўрсатишга ҳаракат қилади, шахс тўғрисида аниқ тасаввур аллақачон тез-тез ва узоқ учрашувлар орқали берилганидан кўра тўлиқроқ, эҳтимол кўпроқ характерли бўлиб боради. Бироқ, катта шаҳарларнинг шахсининг энг

катта индивидуаллашувига таъсирининг энг чуқур сабаби - бу ҳар доим тўғри бўладими ёки йўқ - фикримизча қуйидагилар ҳисобланади.

Натижалар. Замонавий маданиятнинг ривожланиши субъектив руҳдан объектив руҳ деб аташ мумкин бўлган нарсанинг устунлиги билан тавсифланади. Бу шуни англатадики тил ва жамиятда, техника ва санъатда, фан ва уй-рўзгор буюмларида шундай руҳ мавжудки, унинг кундалик ўсиши учун субъект унчалик тез суръатда бўлмайди ва кўпинча ундан орқада қолади. Агар биз сўнгги 100 йил ичида, объектлар ва билимларда, муассасалар ва қулайликларда ўзида мужассам бўлган улкан маданиятга эътибор қаратсак ва уни ўша даврда алоҳида шахслар эришган маданий муваффақиятлар билан солиштирсак улар ўртасидаги фарқ жуда катта бўлади. Баъзи бир нуқталарда, ҳатто шахслар ўртасида маданиятнинг регрессиясини қайд этиш мумкин. Бу бугунги кунда инсон қадридан кўра нарса ва буюмларга ўчликда намоён бўлмоқда.

Ғарб файласуфларининг қарашларида кам индивидуализм масалалари ёрқин ифодасини топган. В.Г. Федотова “Яхши жамият” номли монографиясида сўнги вақтда жамиятда юз берган ижтимоий ўзгаришларга ҳамда кишилар ҳаётини, ҳақиқатан ҳам, яхшилаши мумкин бўлган энг маъқул муқобилликлар билан бирга давримизда юз бераётган хатарнинг ортиши, глобал ва чекланган нарсалар нисбатининг ўзгариши, умид қилинаётган тинчлик ўрнига миллатчиликнинг кучайиши, чекланган урушлар ҳамда террорчиликнинг кучайишини, ғарб жамиятидаги чуқур қадриятли ўзгаришлар вайронкор ғоялар ва бузғунчи мафкуралар ҳаётнинг барча соҳаларига ўтказаяётган салбий таъсирларини ёритади. У индивидуаллашган оммавий жамиятнинг асосий белгиси, дейди у (гарчи бегоналашган бироқ, ўзаро бир-бирига ўхшаш индивидлардан ташкил топган оммани назарда тутувчи индивидуаллашган сўз бирикмаси парадоксал бўлиб кўринсада) - индивидуалликни, шахсни яратмасдан индивидлашув, фақат ўзи ҳақида ўйловчи худбин шахсни шакллантиришдир. [6; 110]

Бу асосан кучайган меҳнат тақсимооти ва бойликка интилишнинг натижасидир, чунки бундай ҳолат шахсдан тобора кўпроқ бир томонлама ишни талаб қилади, бу эса ўзининг энг юқори ривожланишида кўпинча шахсни бутунлай ўлдиради.

Амалда инсон ўзи англаганидан ҳам кучлироқ бўлиб, индивидуаллашув сабаб арзимас даражага тушиб қолди, аста-секин барча тараққиётни, барча маънавиятни ўзига жалб қиладиган улкан объектлар ва кучлар ташкилоти олдида чанг заррасига айланди. Натижада у моддий қадриятлар қўлида қулга айланди. Буларни бартараф этишнинг биргина йўли фикримизча муқаддас динимиз буюрган ишларни оғишмай бажаришдир.

Шуни таъкидлаш керакки, катта шаҳарлар бу маданиятнинг асосий майдони бўлиб, у ҳар бир нарсадан устун туради. Бу ерда, бинолар ва таълим муассасаларида, техника мўжизалари ва қулайликларида, ижтимоий ҳаёт шаклларида ва ташқи давлат институтларида, кристалланган, хиссиз руҳнинг шундай улкан массаси борки, айтиш мумкинки, унинг олдида инсонлар мутлақо ожиз холга келиб қолмоқда.

Таъкидлаш жоиз юқоридагиларга таянадиган бўлсак ҳаёт инсон учун чексиз осон бўлади, чунки ҳар томондан ҳаяжон ва қизиқишлар унинг вақтини ва фикрларини тўлдиради ҳамда бу уни доимий равишда оқимда ушлаб туради. Аммо, бошқа томондан, шахснинг ҳаёти ҳақиқатан ҳам кўпроқ шахсий бўёқ ва ўзига хосликни бостиришга

мойил бўлган шахсий бўлмаган мазмун ва материаллардан иборат бўлиб қолади. Бундай жараёнларда инсон ҳаётида миллий қадриятлар омили муҳим ўрин тутди.

Хулоса. Хулоса ўрнида айтиш мумкинки бугунги замон воқеликка очиқ кўз билан, реал ва ҳушёр қарашни, жаҳонда ва ён-атрофимизда мавжуд бўлган, тобора кучайиб бораётган маънавий таҳдид ва хатарларни тўғри баҳолаб, улардан тегишли хулоса ва сабоқлар чиқариб яшашни талаб этмоқда. Фикримизча индивидуллашувни ёқлар эканмиз жамиятда миллий қадриятлардан бегоналашув пайдо бўлади. Одамлар ўртасидаги ўзаро ҳурмат йўқолади. Ижтимоий қатламлар ўртасида ўзаро тушунмовчиликлар келиб чиқади. Бу жараёнларнинг энг дахшатли томони ота-она ва фарзанд ўртасидаги энг нозик муносабатларга дарз кетади. Бир сўз билан айтганда шаҳарлашув маданиятининг ушбу омили халқимиз анъаналари ва қадриятларини ривожланишга зид ҳисобланади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Мирзиёев Ш. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз.–Тошкент: Ўзбекистон, 2017. – 592 б.
2. Мирзиёев Ш. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳо. Т.2. – Т.: «Ўзбекистон», 2018. – Б.37.
3. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008. – 176 б.
4. Назаров Қ. Маънавият асосий тушунчалар изохли луғати. – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги НМИУ, 2010. –760 б.
5. Нарбаева Т.К. Оила институтини мустаҳкамлашга инновацион ёндашув – мамлакат тараққиётининг муҳим омили. Фалсафа ва ҳуқуқ 2018 й. - №2 Б-3
6. Ташанов А. Вайронкор ғоялар ва бузғунчи мафкуралар. Т.; Турон замин зиё – 2015 й. Б-110
7. Фалсафа қомусий луғат. – Т.ошкент: Шарқ, 2004. – 416 б.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES Special Issue

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари** электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатиغا олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).